

ПЈЕСНИК ПРЕТЕЧА: НОВА ЧИТАЊА КОСТИЋЕВОГ ДЈЕЛА

Поезија и њоеџичка начела Лазе Косџића, зборник, прир. Светлана Шеатовић и Марко Аврамовић, Институт за књижевност и уметност – Дучићеве вечери поезије, Београд–Требиње 2024

Зборник радова *Поезија и њоеџичка начела Лазе Косџића* је тридесети колективни подухват у едицији „Поетичка истраживања”, настао као плод сарадње научног одјељења Поетика модерне и савремене српске књижевности Института за књижевност и уметност из Београда и манифестације Дучићеве вечери поезије из Требиња. Резултат је научне конференције одржане 6. и 7. априла 2023. године, подстакнуте идејом да се стваралачки опус Лазе Косџића сагледа из новог угла, као и да се преиспитају већ постојећа мјерила и вриједности Косџићевог пјесничког дјела.

Први зборник Института за књижевност и уметност посвећен стваралаштву Лазе Косџића појавио се прије нешто више од четрдесет година – *Књижевно дело Лазе Косџића* уреднице Хатице Крњевић (1982). Четири деценије касније дошао је поново тренутак да се Институт и његови сарадници врате ишчитавању овог класика, и приложе још један доказ трајној модерности и инспиративности Косџићевог дјела за различита тумачења. Зборник од 416 страница, *Поезија и њоеџичка начела Лазе Косџића*, приредили су Светлана Шеатовић и Марко Аврамовић, који су двадесет прилога учесника скупа организовали у четири прегледне цјелине. Зборник посвећен једном од заснивалаца наше модерне поезије јубиларни је, 30. у едицији „Поетичка истраживања”, у којој се већ пуне три деценије објављују колективне монографије посвећене најзначајнијим модерним српским пјесницима.

Зборник отвара студија Јована Делића „Лазе Косџић и српско пјесништво 20. вијека”, у којој аутор разматра однос неких од највећих српских пјесника 20. вијека (Станислав Винавер, Милош Црњански, Тодор Манојловић, Васко Попа) према Лазе Косџићу. На истом трагу је и студија Светлане Шеатовић „Одједи Косџићеве Венеције и Богородице у модерној српској поезији”, која посматра опус Лазе Косџића и његов утицај на токове српске књижевности, а који је постао нови подтекст, или контекст модерног српског пјесништва (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић). Потом се у раду указује на улогу Богородице Тројеручице у поезији Љубомира Симовића и Ивана В. Лалића, који се ослања на Косџићеву представу уграђену у песму „Santa Maria della Salute” и „Певачку ’имну Јовану Дамаскину”. Након ових текстова слиједе они који се баве ширим темама унутар пјесничког опуса, па тако Душан Иванић у раду „Пјесничке полемике Лазе Косџића” уочава њихов широк тематски

и функционално-аксиолошки распон. У првом периоду Костићевог стварања аутор уочава да су оне имплицитне (представљају снажан отклон од традиционалне или преовлађујуће пјесничке праксе), док је касније Костић полемичко-ироничан став непосредније суочавао са одређеним дјелима, друштвено-културним амбијентом и односом према сопственом дјелу у књижевној јавности. Саша Радојчић у студији „Метафизика и естетика Лазе Костића” указује на филозофске погледе Лазе Костића које сматра релевантним за разумијевање његове поетике. Аутор Костићеве естетичке и метафизичке погледе реконструира посредством грађе коју проналази у два филозофска списа: *Основа лейоџе у свету* и *Основно начело*, као и у *Књизи о Змају* и неким радовима мањег обима о књижевности и језику. Сан као тема код Лазе Костића и веза те теме са идејом стварања и уопште са његовом експлицитном и имплицитном поетиком посматра се у раду Горана Радоњића „Најсветлији поглед у други свет”: *Лаза Костић и сан*” у контексту романтизма, посебно енглеског. У овом раду аутор показује како тема сна указује на еволуцију у поетици Лазе Костића. Анализом улоге и функције религиозних тема и мотива у одговарајућим пјесмама Лазе Костића бави се рад Марка Радуловића „Поетска религиозност Лазе Костића – хришћански мотиви и оностраност”. Аутор испитује Костићев однос према оностраности, који се развија од сумње и борбе до мистичног препуштања, односно од ангажованих и хумористичких пјесама до екстатично-молитвених. Јелена Марићевић Балаћ у студији „Митолошки аспекти у поезији Лазе Костића” на основу грађе сабраних пјесама даје типологију митолошких аспеката поезије Лазе Костића. Ауторка продубљује досадашње резултате истраживања (Мирона Флашара и Миодрага Радовића) и као примарне издваја митове о Танталу и Прометеју, али пажњу посвећује и музама, као и Орфеју и Одисеју.

У фокусу истраживачке пажње другог дијела зборника су текстови који се фокусирају на Костићев језик и стих. Ту цјелину отвара рад Александра Милановића „Костићеве кованице у поезији и ван ње”, у којем аутор анализира однос између кованица у Костићевој поезији и ван ње, у есејистичким, политичким и публицистичким текстовима, као и у приватној и службеној преписци. Питањем силабизма на романски начин, тј. питањем структуре Костићевог симетричног десетерца и питањем заступљености нерегуларних стихова, односно његове употребе неизометричних облика бави се Сања Париповић Крчмар у студији „О стиховном репертоару песама Лазе Костића”. Мирјана Стефановић у студији „Костић Лаза / стиха млаз: Каталекса као облик постверса” пажњу посвећује појави каталексе код Лазе Костића и других српских романтичара. Колико је то стиховни поступак везаности, а колико пут одрижености ка слободном стиху – ауторка показује анализом репрезентативних примјера.

Трећа цјелина зборника састоји се од текстова који се баве читањем одређених појединачних Костићевих пјесничких остварења. На уводном мјесту налази се темељна студија Ненада Николић „Романтичарска иронија као плес над понором: *Сйомен на Руварца* Лазе Костића”, у којем аутор показује да су у пјесми „Спомен на Руварца” (1865) романтичарском иронијом оповргнути концепти човјека и његовог позива, каква су заступала народна вјеровања, хришћанство и природнонаучни материјализам друге половине деветнаестог вијека, те да се на осјећање ништавила, потекло из човјекове бестемељности, одговара игром која све ствари ставља у лебдење, чиме човјеков позив добија превасходно естетски смисао. Различите културне моделе које је Костић уносио у своје стихове анализира Горан Коруновић у раду „’Минадир’ Лазе Костића: сусрет готике и Оријента”. Аутор показује да дјело Лазе Костића на сложен начин комуницира са различитим сферама искуства и разноврсним књижевним традицијама, продукујући нијансиране смисаоне векторе. Јелена Јовановић у раду „*Минадир, Ђурђеви Сјујови, Самсон и Делила* Лазе Костића: поетичка, жанровска и трансмедиална укрштања” подстакнута објављивањем радиофонских верзија поменутих дијела бави се њиховим тумачењем, чиме отвара питања савременог пријема/читања, жанровске хибридности и њихових поетичких особености. На поетичке спреге Лазе Костића са византијским пјесником и филозофом Јованом Дамаскином указује Милан Громовић у раду „Лазе Костић и Јован Дамаскин: теотоколошки аспект химне и молитве”. Костићеве химничне пјесме „Певачку ’имну Јовану Дамаскину”, „*Santa Maria della Salute*”, и „Молитву Богородици”, аутор анализира стављајући посебан акценат на мотив Богородице у овим пјесмама и њихову везу са дјелом Јована Дамаскина. О утицају петраркизма на дјело Лазе Костића пише Корнелије Квас у студији „Петраркизам и религиозност песме *Santa Maria della Salute* Лазе Костића”. Циљ рада је да покаже како су укрштања љубавног и религиозног мотива у највећој мери остварена прихватањем литерарног модела који је установио Петрарка у свом *Канционијеру*. Персида Лазаревић ди Ђакомо радом „Између архитектуре и поезије: Костић, Палацески, Спароу” анализира релацију архитектуре и поезије у трима пјесмама истог наслова и исте тематике: „*Santa Maria della Salute*” Лазе Костића, Алда Палацескија и Џона Спароуа. Ауторка се враћа венецијанској цркви, поредећи српску пјесму са дјвјема другима, мање познатим у нашој средини. Посљедњи текст у овој цјелини, „Мотив мртве драге у песмама ’*Santa Maria della Salute*’ Лазе Костића и ’Гавран’ Едгара Алана Поа” Марије Терзић упоредо сагледава мотив мртве драге и бави се анализом поменутих пјесмама на фону Поовог есеја „Еурека”.

Посљедња цјелина зборника отпочиње текстовима који се баве есејистичким освртима на дјело Лазе Костића из пера наших знаменитих

двадесетовијековних писаца, и њиховим значајем за његову рецепцију. Ову цјелину отвара текст Бојане Стојановић Пантовић „Полемички акценти у 'Скици о Лази Костићу' Јована Христића”, у коме ауторка и проблематизује тумачење Јована Христића о укупној поетици и значају поезије и цјелокупног стваралаштва Лазе Костића с обзиром на читав 20. вијек, и разматра извјесне замјерке које је наш аутор упутио славном узору. Тања Којић у раду „Торзо од великог човјека и торзо од великог пјесника: есеји Вељка Петровића о Лази Костићу” подсјећа на значај есеја Вељка Петровића у обнављању интересовања и ревалоризацији лика и дјела Лазе Костића. Показује се како је Петровић, тумачећи живот и дјело Лазе Костића у контексту српског романтизма, један од првих критичара који је сагледао природу и величину његовог талента. Зборник се заокружује радом „Васко Попа о Костићу: предговор *Песмама Лазе Костића*” Катарине Пантовић, у коме ауторка анализира опште одлике поезије и пјесничког језика Васка Попе, за које тврди да су еволуирале под утицајем поезије и поетичких начела Лазе Костића. У овом раду ауторка посебну пажњу посвећује и двјема пјесмама које стоје у непосредном дијалогском и интертекстуалном односу: „Стварање света” Лазе Костића и „Мала кутија” Васка Попе.

Двадесет радова овог зборника свјежином свог приступа нуде иновативна, важна и подстицајна читања Костићевог пјесничког дјела. Колективна монографија *Поезија и њоеичка начела Лазе Костића* помјерила је за корак даље прочување Костићеве поетике и поезије, рекапитулирала је и новим сазнањима допунила досадашње ставове о пишчевој поетици у цјелини, указала на дијалогичност и његову актуелност данас и инспирисала будућа истраживања његовог пјесничког дјела. Интересовање за дјело Лазе Костића у времену иза нас опадало је и поново расло, па отуда, имајући у виду управо мисао о новини, као и приказан изузетан распон истраживачких тема, иза којих се назиру и могућности нових перспектива, важност зборника ће се, у сваком наредном читању, изнова потврђивати. Једно је сигурно: Лаза Костић својим естетичко-поетичким и пјесничким дјелима нама данас значи неупоредиво више него што је значио његовим савременицима.

Мр Тања П. КОЈИЋ

Истраживач-сарадник

Институт за књижевност и уметност, Београд

Одељење Поетика модерне и савремене српске књижевности
tanjakojic2017@gmail.com